

O falešných nadějích a jedné neúspěšné misi: Thomas Müntzer v Praze

Thomas T. Müller

Von falschen Hoffnungen und einer gescheiterten Mission: der radikale Reformator Thomas Müntzer in Prag Mit den Worten: „Ja, Thomaß Minczier z Sstolberku Bytem wpraze / Na mijsie drahe[h]o a Swateho Boyownika Mystttra Jan Husy...“ beginnt die tschechische Übersetzung des Prager Sendbriefs, mit dem sich der radikalen Prediger Thomas Müntzer im November des Jahres 1521 an die Böhmen wenden wollte. Müntzer, der zu den bedeutendsten alternativen Theologen in der Frühphase der deutschen Reformation zählte, hoffte in Prag Anhänger für seine Lehren zu finden. Denn „die geliebten böhmischen Brüder“ sollten sich auf die nun bevorstehende Erntezeit freuen, denn er sei vom Himmel in ihr berühmtes Land gesandt worden, um die Gottlosen zu entlarven und zu vernichten. Müntzer forderte sie auf, ihm zu helfen, ihre Messpriester auf ihre Rechtgläubigkeit zu prüfen und zeigte sich überzeugt: „Hier wird die erneuerte apostolische Kirche ihren Anfang nehmen und in alle Welt ausgehen“ und dieses Volk werde ein Spiegel der ganzen Welt sein. Doch anstelle ihm zu folgen, wandten sich die Prager schnell von ihm ab. Später wurde Müntzer zu einem der theologischen Führer des deutschen Bauernkrieges. Doch schon 1525 wurde er vor den Mauern der Stadt Mühlhausen in Thüringen hingerichtet.

Dne 21. prosince 1949 slavil generální tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) Josef Vissarionovič Stalin v Moskvě své 70. narozeniny.¹ Galapředstavení k jeho poctě v Bolšoj těttru už bylo výrazně poznamenáno kultem osobnosti, který měl v následujících letech nabýt ještě podstatně větších rozměrů. Mezi hosty byli mezi jinými generální tajemník italské komunistické strany Palmiro Togliatti, šéf čínské komunistické strany Mao Ce-tung i generální tajemník SED Walter Ulbricht. Dary a blahopřání přicházely z celého světa. Mnoha poct se Stalinovi dostalo především ve státech Východního bloku.

Například Československá státní banka vydala vlastní desetigramovou stříbrnou minci se Stalinovou podobiznou v hodnotě padesáti korun. Hned následující den po jeho 70. narozeninách nadto v Praze následovalo položení základního kamene pro největší Stalinův pomník v Evropě, který byl ovšem již roku 1962 zase odstřelen.²

1 Ve skutečnosti se ovšem Stalin narodil již 18. prosince 1878

I v nedalekých Drážďanech přemýšleli soudruzi o vhodném dárku ke generalissimově jubileu. Saský ministr lidové osvěty Helmut Holtzhauer (1912–1973) navštívil v této souvislosti v říjnu 1949 v Drážďanech saský hlavní zemský archiv. Aniž by prozradil skutečný důvod oficiálně ohlášené návštěvy, nechal si v rámci výstavy, zorganizované pouze pro něho, ukázat některé z nejdůležitějších spisů archivu. Mezi těmito ministry předloženými spisy se nacházela i velká část pozůstalosti radikálního reformátora Thomase Müntzera (okolo 1489–1525).

Když pak 21. listopadu 1949 dorazil do archivu telefonicky příkaz bezodkladně předat dotyčný svazek saskému ministerstvu pro lidovou osvětu, vzbudil tento nezvyklý požadavek u spolupracovníků archivu značný údiv. Šokem pro ně bylo, když se dozvěděli, že se významné originální dokumenty z první čtvrtiny 16. století měly už o měsíc později stát darem Josefu Stalinovi k 70. narozeninám. Tento návrh ministr Holtzhauer krátce předtím úspěšně vznesl v saském kabinetu.³

Mezi nesčetnými dary, které v prosinci 1949 dorazily do Moskvy, patrně vyvolala zásilka ze Saska u Stalina skutečně jistý zájem. V každém případě se Müntzerova pozůstalost, opatřená ještě krásnou novou vazbou od saské vlády, nacházela při Stalinově smrti 5. března 1953 v jeho soukromé knihovně. Odsud se nakonec dostala do předchůdkyně dnešní ruské státní knihovny, kde je uchovávána v oddělení rukopisů pod signaturou „Fons 218, Nr. 390“ doposud – mimochodem z pohledu mezinárodního práva coby oficiální dar Saska zcela bez výhrad.

K písemnostem z pozůstalosti středoněmeckého reformátora, které byly tehdy poslány do Moskvy, patří i dobový opis jednoho dokumentu v češtině, který se stal podnětem pro dnešní přednášku: dopis Thomase Müntzera do Prahy.⁴

2 Sedmnáctitunový kolos z betonu a žuly byl nakonec slavnostně odhalen 1. května 1955. Obrovské stavbě, která měla v městském panoramatu konkurovat nedalekému Pražskému hradu, bylo však souzeno pouze nějakých sedm a půl roku existence, než byla z nařízení celostátního vedení strany znovu odstřelena.

3 Manfred Kobuch, Der beschwerliche Weg von Thomas Müntzers Briefwechsel von Dresden nach Moskau, in: Friedrich Beck – Eckart Henning u.a. (Hrsg.), *Archive und Gedächtnis. Festschrift für Botho Brachmann* (= Potsdamer Studien 18), Potsdam 2005, 615–622.

4 K charakteristice spisu srv. Günter Vogler, Anschlag oder Manifest? Überlegungen zu Thomas Müntzers Sendbrief von 1521, in: Günter Vogler, *Thomas Müntzer und die Gesellschaft seiner Zeit* (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 4),

„Já Tomáš Mincieř z Štolberku, bytem v Praze, na místě drahého a svatého bojovníka mistra Jana Husi...“ – takto začíná právě onen český překlad rozšířené verze dopisu do Prahy z listopadu 1521.⁵ V tomto spise, významném pro pochopení Müntzerovy teologie, udává tento kazatel vedle svého jména i místo svého narození, aby čtenářům usnadnil identifikaci autora a už předem vyloučil možné záměny. Kdy přesně Müntzer ve Stolbergu v pohoří Harz spatřil světlo světa, je však dodnes nejisté. S jistou pravděpodobností to bylo okolo roku 1490. Jeho rodina patrně patřila k vyšší střední, či dokonce k horní vrstvě obyvatel malého města ležícího ve stínu hradu stolberských hrabat.⁶

Mühlhausen 2003, 38–54.

- 5 *Thomas-Müntzer-Ausgabe. Kritische Gesamtausgabe*, hrsg. Helmar Junghans – Armin Kohnle. Band 1: Schriften, Manuskripte und Notizen, hrsg. v. Armin Kohnle – Eike Wolgast unter Mitarbeit von Vasily Arslanov – Alexander Bartmuß – Christine Haustein. (= Quellen und Forschungen zur sächsischen Geschichte 25,1) Leipzig 2017 (dále citováno jako ThMA 1), Nr. 12, verze C (428–435, zde 428). Podle Eduarda Maura (Po stopách Tomáše Müntzera v Praze, in: Michal Svatoš (ed.), *Scientia nobilitat. Sborník prací k poctě Františka Kavky*, Praha 1998, 92, přichází v úvahu, že český překlad možná vznikl až roku 1523.
- 6 Hans-Jürgen Goertz, *Thomas Müntzer. Revolutionär am Ende der Zeiten. Eine Biographie*, München 2015. Günter Vogler, *Thomas Müntzer und die Aufstandsbewegung in Thüringen*, in: Günter Vogler (Hrsg.), *Bauernkrieg zwischen Harz und Thüringer Wald* (= Historische Mitteilungen der Ranke-Gesellschaft, Beiheft 69), Stuttgart 2008, 245–242. Siegfried Bräuer, *Thomas Müntzer von Stolberg. Neue Forschungen zur Biographie und zum familiären Umfeld* (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 5), Mühlhausen 2003. Günter Vogler, *Thomas Müntzer und die Gesellschaft seiner Zeit* (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 4), Mühlhausen 2003. Gottfried Seebaß, heslo „Thomas Müntzer“, in: *Theologische Realenzyklopädie* 23, Berlin 1994, 414–436. Abraham Friesen, *Thomas Muentzer; a Destroyer of the Godless. The Making of a Sixteenth Century Religious Revolutionary*, Berkeley – Los Angeles – Oxford 1990. Günter Vogler, *Thomas Müntzer*, Berlin 1989. Hans-Jürgen Goertz, *Thomas Müntzer. Mystiker, Apokalyptiker, Revolutionär*, München 1989. Tom Scott, *Thomas Müntzer. Theology and Revolution in the German Reformation*, Houndmills – London 1989. Walter Elliger, *Thomas Müntzer. Leben und Werk*, 3. Aufl., Göttingen 1976. Manfred Bensing, *Thomas Müntzer und der Thüringer Aufstand 1525*, Berlin 1966. Literatura k Müntzerovi je téměř bezbřehá, takže výše uvedený výběr může poskytnout pouze základní přehled. K dílčím otázkám viz: Marion Dammaschke – Günter Vogler, *Thomas-Müntzer-Bibliographie (1519 bis 2012)* (= Bibliotheca Dissidentium. Répertoire des non-conformistes religieux des seizième et dix-septième siècles 28), Baden-Baden-Bouxwiller 2013. Ohledně podkladů k Müntzerově autentické podobě srv. nejnověji: Günter Vogler, *Thomas Müntzer in einer Bildergeschichte. Eine kulturhistorische Dokumentation* (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 13), Mühlhausen

V roce 1506 byl Thomas Müntzer prokazatelně studentem na univerzitě v Lipsku. Jeho rodiče žili v této době v Quedlinburgu, jak lze dovodit z jeho imatrikulačního zápisu. Roku 1512 studoval Müntzer na Viadrina ve Frankfurtu nad Odrou; o možných zastávkách na jiných akademických ústavech se dodnes můžeme jen dohadovat. Jisté je, že během svého studia dosáhl tří akademických gradů (*Baccalaureus artium*, *Magister artium*, *Baccalaureus biblicus*).⁷

Poměrně jistá je jeho činnost učitele v Aschersleбену a Halle mezi oběma pobyty na univerzitě. Patrně krátce před tím byl vysvěcen v diecézi Halberstadt na kněze a roku 1514 dostal oltářní prebendu v kostele sv. Michala v Braunschweigu. Několik měsíců nato však již nastoupil na místo prefekta, tedy vedoucího duchovního v ústavu šlechticů ve Frose u Aschersleбену. Po různých zástupech a dočasném převzetí duchovních úřadů, mj. v Jüterbogu a v klášteře Beuditz u Weisenfelsu, dostal dočasné místo zastupujícího kazatele v kostele Panny Marie ve Cvikově (Zwickau), později následovalo místo v tamním kostele sv. Kateřiny.⁸ Po prudké teologické rozepři s oním cvikovským kazatelem, kterého původně v kostele Panny Marie zastupoval, byl Müntzer 16. dubna 1521 propuštěn z úřadu a po neúspěšné vzpouře soukenických tovaryšů, kteří se ho zastávali, se musel městu nadále vyhýbat.⁹

S velkou pravděpodobností se Müntzer následně nakrátko zdržoval v Čechách. Zde existovalo okolo roku 1520 několik hlavních konfesijních směrů, jejichž hranice však byly často neostře: zatímco na jihu a převážně také v západní a severozápadní části země dominovali tradiční věřící věrní papeži, ve vnitrozemských regionech a na středním a dolním toku Ohře měli většinu utrakvisté, kteří podávali z kalicha i laikům, a tedy slavili ve-

2010, 9–17.

7 ThMA 2, Nr. 33 (80–82).

8 Siegfried Bräuer, *Thomas Müntzer von Stolberg. Neue Forschungen zur Biographie und zum familiären Umfeld* (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 5), Mühlhausen 2003. Ulrich Bubenheimer, *Thomas Müntzer und Wittenberg* (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 20), Mühlhausen 2014. V tomto kontextu srv. také Ulrich Bubenheimer, *Thomas Müntzer. Herkunft und Bildung*, Leiden 1989. Max Steinmetz, *Thomas Müntzers Weg nach Allstedt*, Berlin 1988.

9 ThMA 3, Nr. 47–51 (92–95). Podrobně k tomu Thomas Kaufmann, *Thomas Müntzer, „Zwickauer Propheten“ und sächsische Radikale. Eine quellen- und traditionskritische Untersuchung zu einer komplexen Konstellation* (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 12), Mühlhausen 2010.

čeři Páně pod obojí způsobou. Ti se dále štěpili na umírněné utrakvisty a na konzervativní staroutravkisty, kteří se snažili o dohodu s Římem. Tito měli silnou oporu především v pražském měšťanstvu.¹⁰ Od pozdního 15. století nacházeli jistý ohlas ve šlechtických a měšťanských kruzích i Čeští bratři, kteří se důsledně snažili o návrat k raně křesťanským vzorům.

Müntzerův zájem o zemi Jana Husa byl značný. Již počátkem roku 1521 začal koncipovat dopis radním všech českých měst, všem „nadmíru vytrvalým pohrdačům neblahé římské tyranie“. Není jisté, jestli tento dopis někdy dokončil. Dodnes se dochoval již jen jeden fragment, který neobsahuje skoro nic více než jeho představení a později inkoustem začerněné adresáty, totiž radní *Bohemia cuiusmodique civitatis*.¹¹

Cílem Müntzerovy první cesty do Čech byl patrně Žatec, vzdálený od Cvikova asi tři dny pěší cesty.¹² Byly to patrně právě kontakty navázané v Žatci, které se v létě postaraly o Müntzerovo přátelské přijetí v Praze. Zatímco převážná většina bádání vychází z toho, že se Müntzer nejpozději na začátku června ještě jednou vrátil do okolí Cvikova,¹³ staví se především pražský historik Eduard Maur proti této tezi.¹⁴

V každém případě se Tomáš Müntzer připravoval počátkem června na zjevně již déle plánovanou několikaměsíční cestu. Nechtěl však vyrazit sám. A tak napsal 8. června 1521 Markusovi Thomasovi z vogtlandského Elsterbergu: „Přál bych si, abys tady už dávno byl a uskutečnil se mnou náš plán. (...) Naši věc nelze odložit.“¹⁵ Pravděpodobně ho doprovázel –

10 Siegfried Bräuer – Günter Vogler, *Thomas Müntzer. Neu Ordnung machen in der Welt. Eine Biographie*, Gütersloh 2016 (dále citováno jako: Bräuer – Vogler, *Müntzer*), 125–126. Jan Hrdina, Kirchbau und Ablass: ein Beispiel aus Böhmen in mitteleuropäischer Perspektive. Die Ablasskampagnen für die Kirche in Most (Brüx) in Jahren 1517–1519, in: Andreas Rehberg (Hrsg.), *Ablasskampagnen des Spätmittelalters. Luthers Thesen von 1517 im Kontext* (= Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom 132), Berlin – Boston 2017, 369–388, zde 376.

11 ThMA 2, Nr. 33 (80–82).

12 ThMA 2, Nr. 39 (89–94). Václav Husa, *Tomáš Müntzer a Čechy*, Praha 1957, 114.

13 Srv. naposledy Bräuer – Vogler: *Müntzer* (pozn. 10), 127–128.

14 Eduard Maur, *Tomáš Müntzer*, Praha 1993, 276nn. Eduard Maur, Po stopách Tomáše Müntzera v Praze, in: Michal Svatoš (ed.), *Scientia nobilitat. Sborník prací k poctě Františka Kavky*, Praha 1998, 87–94.

15 *Thomas-Müntzer-Ausgabe. Kritische Gesamtausgabe*, hrsg. v. Helmar Junghans und Armin Kohnle. Band 2: Briefwechsel, bearb. v. Siegfried Bräuer – Manfred Kobuch. (= Quellen und Forschungen zur sächsischen Geschichte 25,2) Leipzig 2010 (dále citováno jako: ThMA 2), Nr. 35 (82–85).

asi jako tlumočník – také doposud blíže neidentifikovaný muž z Cvikova, který sám sebe označoval jako „Jans Lebe der pheme“. Lebe však musel 15. června odložit svůj příchod kvůli nějakému onemocnění očí na neurčito. Jakmile to ale bude možné, chtěl se společně se dvěma dalšími muži ze Cvikova vydat na cestu.¹⁶

Do Čech s Müntzerem jistě vyrazil jeho tehdy asi šestnáctiletý fámulus Ambrosius Emmen z Jüterbogu. Z pověření svého pána doručoval důležité dopisy a udržoval proto kontakt s Müntzerovými příznivci ve Cvikově i poté, co jej Müntzer propustil.¹⁷

Müntzer se zjevně obával, že se ze své cesty nevrátí živ, protože ještě před odchodem zaslal své dopisy a další písemnosti do úschovy tehdejšímu jenskému rychtáři Michaelu Claußpeckovi (zvanému Gansau). Claußpeckovi napsal, že kdyby zemřel, donese mu posel jeho vlastnoručně napsanou závěť. Pokud však jeho cesta proběhne podle plánu, chce ho tuto zimu osobně navštívit v Jeně. Napsal mu „(...) do té doby dokončím slovem své kazatelské dílo“.¹⁸

Téhož dne napsal faráři cvikovského kostela Panny Marie, že mezitím navštívil Čechy. Byl tam ne „kvůli špetce slávy, ani z touhy po penězích, nýbrž v očekávání své blízké smrti“.¹⁹ Müntzer se očividně bál, že byl během své činnosti ve Cvikově otráven.²⁰ Svoji cestou chtěl dosáhnout prý toho, aby jeho učení už nemohlo být vymýceno.²¹ Thomas Kaufmann nadto právem zdůrazňuje, že Müntzerův spěch je třeba vidět v kontextu osmanských vojsk, která stála v polovině června kousek před Dunajem. Kvůli Müntzerově „vysoce vypjatému očekávání blízkého konce“ spojeném s „tureckým nebezpečím“ a kvůli „bezprostředně se blížícím, ano nadcházejícím událostem konce“, jak to sám vnímal, už nechtěl ztrácet čas.²²

16 ThMA 2, Nr. 36 (85–86).

17 Později doprovázel Müntzera i do Halle, Allstedtu a Mühlhausenu. Srv. ThMA 2, 40, Fn. 4.

18 ThMA 2, Nr. 38 (87–89).

19 ThMA 2, Nr. 39 (89–94, citováno podle německého překladu, 93).

20 ThMA 2, Nr. 40 (94–99, zde 99). Srv. také *Thomas-Müntzer-Ausgabe. Kritische Gesamtausgabe*, hrsg. v. Helmar Jungmans. Band 3: Quellen zu Thomas Müntzer, bearb. v. Wieland Held – Siegfried Hoyer (= Quellen und Forschungen zur sächsischen Geschichte 25,3), Leipzig 2004 (dále citováno jako: ThMA 3), Nr. 84 (43).

21 ThMA 2, Nr. 39 (89–94, zde 93).

22 Thomas Kaufmann, *Müntzer, „Zwickauer Propheten“ und sächsische Radikale. Eine Quellen- und traditionskritische Untersuchung zu einer komplexen Konstellation* (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 12), Mühlhausen 2010, 32–34.

Strach, že by satan mohl jeho úmyslům ještě zabránit, jak to vyjádřil v jednom dopise,²³ lze jistě interpretovat tímto směrem. I Müntzerovo tehdejší sebeoznačení jako „služebník Božího vyvoleného“²⁴ poukazuje na jeho apokalyptický výklad tehdy aktuálního světového dění.

Ačkoli je nejasné, kdy Müntzer skutečně znovu vyrazil na cestu, přináší vícero dobových pramenů zprávy o jejím průběhu. V „*Historiích Thomase Müntzera*“, které vznikly v 16. století ve Cvikově, se píše, že nejprve cestoval do Žatce a tamní občané ho se zárukou bezpečné cesty poslali do Prahy.²⁵ Tam tomuto „magistru Thomasi Lutheranovi, který předtím přišel z Wittenbergu, vyšli slavnostně vstříc“, jak napsal humanista Jan Hodějovský starší z Hodějova.²⁶ Podle některých zmínek to vypadá, že ho pražští učenci považovali za věrného Lutherova přívržence,²⁷ anebo dokonce za jeho posla.

Očitým svědkem Müntzerova slavnostního přijetí v českém hlavním městě byl také jeden Žid, jehož jméno není známo, který se na novinky o Müntzerovi dotazoval počátkem září 1521 brunšvického kupce Hanse Pelta. Tento žid nadto prý na vlastní uši slyšel, jak dva učené Češi překládali Müntzerovo kázání pro lid do češtiny.²⁸ O Müntzerově kázání za pomoci překladatele hovoří i cvikovský pramen.²⁹ Müntzer kázal německy a latincky v obou pražských univerzitních kaplích, tedy v Betlémské kapli na Starém Městě a v kapli Božího těla na Novém Městě. Údajně však kázal i v hlavním kostele Starého Města pražského, v Týnském chrámu; patrně zde však „jen“ vysluhoval večerí Páně pod obojí způsobou.³⁰ Týnský chrám byl už od dob husitského hnutí centrem utrakvismu. Na počátku druhého desetiletí 16. století získal v tomto doposud spíše konzervativním sboru na krátko vliv radikálnější utrakvistický proud.³¹ Müntzer zjevně doufal, že zde nalezne živnou půdu pro své ideje.

23 ThMA 2, Nr. 35 (82–85).

24 ThMA 2, Nr. 39 (94).

25 ThMA 3, Nr. 43 (81–90, zde 86). Téměř identicky to líčí i anály Paula Greffse: ThMA 3, Nr. 53 (97).

26 ThMA 3, Nr. 63 (108).

27 ThMA 3, Nr. 63 (108). Srv. také Siegfried Hoyer, Thomas Müntzer und Böhmen, in: Siegfried Bräuer – Helmar Junghans (Hrsg.), *Der Theologe Thomas Müntzer. Untersuchungen zu seiner Entwicklung und Lehre*, Berlin 1989, 359–370, zde 362 a 365.

28 ThMA 2, Nr. 41 (100–114, zde 112).

29 ThMA 3, Nr. 43 (81–90, zde 86).

30 ThMA 3, Nr. 60 (105).

Betlémská kaple naproti tomu požívala legendární pověsti onoho autentického místa, kde Jan Hus po svém dosazení za kazatele roku 1402 šířil své učení. Ačkoli se zde tradičně mluvilo česky, dostal prý Müntzer povolení kázat v tomto Božím domě, který pojal až tři tisíce lidí, latinsky a německy.³² Je možné, že mu ovšem ještě nadto pomáhal nějaký překladatel.

Zda se ve svých promluvách vztahoval k Husovi, je naveskrz možné, ale nikterak doložené. Není nic známo ani o přesných termínech těchto kázání. Děkan filosofické fakulty pražské Karlovy univerzity, Jiří Písecký, zasa- dil tato kázání ve své kronice z let 1528/29 do časového, ovšem nikoli přímo do obsahového kontextu s klášterními bouřemi a ikonoklastickými vý- tržnostmi na okraj slavností na památku Jana Husa. Podle této zprávy se neřízená masa lidí 7. července 1521 „vzbouřila“ a zaútočila na kláštery, ob-razy a sochy vláčela ulicemi a uličkami a nakonec je pohodila do špíny.³³ Podle všeho vypukly první nepokoje už 23. června. Jan Hodějovský podává zprávu o tom, že onoho dne ráno slyšel v kapli Božího těla Müntzerovo německé kázání a po obědě v Betlémské kapli jeho kázání latinské. Večer pak prý při rvačce skončil Müntzer na zemi poté, co provokoval radikální- ho laického kazatele Matěje Poustevníka, který pocházel z okolí Žatce.³⁴

Vzhledem k tomu, že Hodějovský v souvislosti s Müntzerovými kázání- mi 23. června 1521 mluví i o tom, že Pražané vyšli Müntzerovi slavnostně vstříc, považují za velmi pravděpodobné, že Müntzer právě přicházel do Prahy.³⁵ To by ovšem zároveň předpokládalo jen velmi krátký pobyt v Žat- ci – pokud vůbec nějaký. Město sice leží prakticky na přímé cestě mezi Cvikovem a Prahou, ale přesto by Müntzer a jeho doprovod, vzhledem k tomu, že šli pěšky, potřebovali na těch skoro 190 kilometrů dlouhou cestu minimálně pět dní. Přitom to vypadá, že 15. června se Müntzer ještě zdržoval poblíž Cvikova.³⁶

31 Siegfried Hoyer, Thomas Müntzer und Böhmen, in: Siegfried Bräuer – Helmar Jung- hans (Hrsg.), *Der Theologe Thomas Müntzer. Untersuchungen zu seiner Entwicklung und Lehre*, Berlin 1989, 364.

32 ThMA 3, Nr. 62 (107).

33 ThMA 3, Nr. 62 (107). Srv. k tomu také: Bräuer – Vogler, Müntzer, 132 a 135, pozn. 10.

34 ThMA 3, Nr. 63 (108).

35 ThMA 3, Nr. 63 (108). Doposud nejasné je, jak rozumět Müntzerově poznámce *Emulus Martini apud d[omin]um distat duo semimilaria a Praga*, kterou lze najít na zadní straně opisu Melachthonových tezí z 19. září 1519. ThMA 1, Nr. 11 (409–410). Srv. k tomu nejnověji: Bräuer – Vogler, *Müntzer*, 133, pozn. 10.

36 ThMA 2, Nr. 36 (85–86).

Po příchodu do Prahy byl Müntzer ubytován na náklady magistrů v hostovských prostorách Velkého kolegia univerzity.³⁷ Jak ovšem píše jeden současník, byli z něho jeho pražští hostitelé brzy znechuceni,³⁸ takže si musel hledat nové ubytování. Nadto patrně dostal zákaz nadále veřejně kázat.

Poté proto bydlel téměř čtvrt roku v domě jakéhosi pražského občana, jehož jméno prameny neuvádějí.³⁹ Navzdory intenzivním snahám se ho doposud nepodařilo jednoznačně identifikovat. Zatímco Václav Husa se domníval, že se jednalo o někdejšího wittenberského studenta Buriana Sobka z Kornic,⁴⁰ vyslovil se Eduard Maur na základě dobrých argumentů naposledy pro hypotézu, že Müntzerovým hostitelem byl pražský magistr a tehdejší kancléř sjednocených Měst pražských Václav Bílý z Ourazu.⁴¹

Je nejasné, zda se na pravdě zakládá informace protimüntzerovsky zaměřeného cvikovského pramene, že Müntzer byl už po několika málo dnech kvůli svým radikálním kázáním zavřen do domácího vězení.⁴² V každém případě by takový údaj nebyl v rozporu se zprávou o Müntzerově pražském hostiteli. Takové vězení by si mohl Müntzer odpykávat naveskrz i v jeho domě.

Jisté je, že dopis adresovaný 31. července 1521 ve Cvikově „achtbarnn vnd wirdigenn herrn magistro Thoma Munczer, iczu[n]dt zu Prag (úctyhodnému a důstojnému panu magistru Tomáši Müntzerovi, toho času v Praze)“ zjevně bez problémů dorazil ke svému adresátovi.⁴³ Müntzerovi do Prahy došel v září dopis i z Braunschweigu.⁴⁴ V českém velkoměstě bylo místo pobytu německého reformátora zjevně známé.

V oněch dnech získal Müntzer jedinou knihu ze své rozsáhlé knihovny, která zůstala zachována až dodnes. Tuto knihu, jak dokládá ražba, nechal roku 1521 svázat u pražského knihvazače, známého jako „mistr svatováclavské plotny – Meister der Wenzelplatte“ resp. „tiskař Zemských práv“.⁴⁵

37 ThMA 3, Nr. 60 (105).

38 ThMA 3, Nr. 63 (108).

39 ThMA 3, Nr. 61 (106–107).

40 Václav Husa, *Tomáš Müntzer a Čechy*, Praha 1957, 65, pozn. 208.

41 Eduard Maur, *Tomáš Müntzer*, Praha 1993, 151.

42 ThMA 3, Nr. 43 (81–90, zde 86).

43 ThMA 2, Nr. 40 (94–99).

44 Brunšvícký Hans Pelt adresoval 6. září 1521 dopis Tomáši Müntzerovi „nu tho Praghe“. Srv. ThMA 2, Nr. 41 (100–114).

45 Bräuer – Vogler, *Müntzer*, 137, pozn. 10.

Obsahuje spisy biskupa Cypriána z Kartága, které vydal rok předtím Erasmus Rotterdamský, a spisy Quinta Septima Florense Tertulliana, vydané Beatem Rhenanem. Svazek uchovávaný dnes v Drážďanech obsahuje velké množství poznámek na okraji přičiněných Müntzerovou rukou.⁴⁶ Lze se oprávněně domnívat, že Müntzer během zákazu kázání využil čas k důkladnému studiu obou děl.⁴⁷

Nejpozději v říjnu 1521 se Müntzer rozhodl obrátit se ještě jednou na pražskou veřejnost. Tentokrát ovšem písemně. Zkrácená německá verze jeho pražského dopisu nese datum 1. listopadu. Dá se předpokládat, že této zkrácené verzi už předcházelo sepsání latinského znění. K tomu ještě 25. listopadu přibýlo kompletní německé znění tohoto programového psaní. Dodatečný český překlad zůstal nedokončený.⁴⁸

Takovýto – možná rukou vícekrát opsaný – „otevřený dopis“, určený záměrně nejmenované skupině příjemců, nebyla žádná Müntzerova inovace, tento způsob patřil již více než desetiletí k běžným možnostem písemného projevu. I již zmíněný laický kazatel Matěj Poustevník, který byl v Praze aktivní v téže době, využíval tento publicistický prostředek.⁴⁹ Zároveň je však možné, že se v případě verzí Müntzerova dopisu jednalo o různá znění či překlady pro plánovanou publikaci tiskem, k níž z neznámých důvodů nikdy nedošlo.⁵⁰

Müntzer začíná všechny čtyři exempláře svého dopisu⁵¹ sebestředstvením (*intitulatio*), jak to v písemně zachycených vyjádřeních vůle bylo již stovky let běžné. Chce zde „nezapomenutelnému a slavnému bojovníku Kristovu, Janu Husovi“ „naplnit jasně znějící pozouny novým zvukem“. Stav církve je prý ještě pořád více než žalostný. Hlavními viníky jsou kněží vysvěcení „z popudu papežského svůdce“. Na světě prý neexistuje žádný jiný lid, který by byl proti Duchu svatému a živému Božímu slovu více ne-

46 ThMA 1, Nr. 40 (492–520).

47 Bräuer – Vogler, Müntzer, 137–142, pozn. 10.

48 Co se týká pořadí vzniku těchto čtyř verzí, vycházím z domněnek Bräuer – Vogler, Müntzer (pozn. 10), 143–155, a Friedrich de Boor, Zur Textgeschichte des Prager Manifests, in: *Thomas Müntzer – Prager Manifest. Textneufassung und Übersetzung von Winfried Trillitzsch*, Leipzig 1975, 7–15.

49 Bräuer – Vogler, Müntzer, 144, pozn. 10.

50 Günter Vogler, Anschlag oder Manifest? Überlegungen zu Thomas Müntzers Sendbrief von 1521, in: Günter Vogler, *Thomas Müntzer und die Gesellschaft seiner Zeit* (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 4), Mühlhausen 2003, 38–54, zde 50–51.

51 Edice: ThMA 1, Nr. 12 (411–440).

přátelský než „ničemní křesťanští kněží“. A proto – jak si Müntzer dovodil, když poznal situaci v Čechách – má lid obavy, protože neví, ke kterému společenství víry teď má patřit.⁵²

Müntzer z celého srdce oplakává úpadek pravé Boží církve. Ale milovaní bratři v Čechách by se měli těšit na blížící se čas sklizně, neboť on sám byl poslán do jejich slavné země z nebes, aby odhalil a zničil bezbožníky. Müntzer Čechy vyzývá, aby mu pomohli ověřit pravověrnost svých kněží, a s přesvědčením dodává: „Zde začne obnovená apoštolská církev a rozšíří se odtud do všeho světa“⁵³ a tento národ bude pečeti celého světa.⁵⁴

Nadále už křesťanskou církví nemají být „flandáci a opice“, protože vyvolení se naučí prorokovat Boží slovo přímo.⁵⁵ Všechny proradné flandáky, kteří odmítají tato současná zjevení, ať pobije blesk a hrom.⁵⁶ Müntzer nechce uctívat němé bohy, nýbrž Boha mluvícího!⁵⁷

Nakonec Čechům vysvětluje, že je nežádá o podporu, ale výslovně je vybízí: „Dejte mně prostor ke kázání“. Chce diskutovat s každým, kdo to bude požadovat. Sám sebe staví do jedné řady s prorokem Jeremiášem a v latinském znění svého dopisu Čechům oznamuje, že pokud si jeho napomenutí nevezmou k srdci, Bůh je vydá do rukou těch, kteří chtějí uchvátit jejich zemi.⁵⁸ V německém znění byl ještě konkrétnější: kdyby mu snad Češi nechtěli pomoci v jeho poslání, dopustí Bůh, aby je už v příštím roce pobili Turci.⁵⁹ Tím nahlas vyslovil obavy, které byly pro jeho současníky vesměs velmi reálné. Sultán Sulejman právě dobyl se svým vojskem Bělehrad a postupoval stále dál.⁶⁰

Navzdory vědomí vlastního apokalyptického poslání, které se u Müntzera takto zřetelně objevuje poprvé, jeho slova u Pražanů patrně nedošla sluchu. Je ovšem třeba vzít v potaz, že dodnes nevíme, zda se vůbec někdy alespoň jedna nebo snad i vícero verzí dopisu dostalo na veřejnost.

52 ThMA 1, Nr. 12 (Pražský dopis, latinské znění, 436–440, zde 437–438).

53 ThMA 1, Nr. 12 (Pražský dopis, latinské znění, 436–440, zde 440).

54 ThMA 1, Nr. 12 (Pražský dopis, zkrácené německé znění, 414–418, zde 417).

55 ThMA 1, Nr. 12 (Pražský dopis, zkrácené německé znění, 414–418, zde 417).

56 ThMA 1, Nr. 12 (Pražský dopis, dlouhé německé znění, 418–427, zde 421).

57 ThMA 1, Nr. 12 (Pražský dopis, dlouhé německé znění, 418–427, zde 427).

58 ThMA 1, Nr. 12 (Pražský dopis, latinské znění, 436–440, zde 440).

59 ThMA 1, Nr. 12 (Pražský dopis, zkrácené německé znění, 414–418, zde 417).

60 Ke „strachu z Turků“ srv. detailně: Thomas Kaufmann, *„Türkenbüchlein“*. *Zur christlichen Wahrnehmung „türkischer“ Religion in Spätmittelalter und Reformation* (Forschungen zur Kirchen- und Dogmengeschichte 97), Göttingen 2008.

Vícekrát se spekulovalo o tom, proč Müntzer v tak krátké době sepsal více rozdílných znění zároveň. Možná tím opravdu cílil na různé adresáty. Jednou z možností by bylo, že latinská verze byla určena pro humanisticky vzdělané laiky vyšších stavů, kratší německé znění pro České bratry okolo Lukáše Pražského, zatímco pozdější delší německé znění všem Čechům.⁶¹ Český překlad, jak známo, nebyl dokončen.

Müntzerův vlastní misijní cíl spatřoval berlínský teolog Siegfried Bräuer v „poučení o cestě k osobní jistotě víry jako předpokladu pro novou církev podle měřítek apoštolské doby, která se měla rozšířit z Čech revolucí jako církev vyvolených.“⁶²

K tomu, jak známo, nedošlo. Zda to bylo zapříčiněno „protichůdnými pojetími vzájemně nejednotných věřících společenství“, která se tehdy začala projevat a o kterých ve své kronice píše děkan filosofické fakulty pražské Karlovy univerzity Jiří Písecký, zůstává nejasné. Přesto tyto neshody rozhodující měrou přispěly k tomu, že Müntzer brzy na to město zase opustil.⁶³

Uprostřed věty přerušeny překlad Müntzerova Pražského dopisu do češtiny by mohl odkazovat na překotný odjezd. Skutečnost, že překlad nebyl dokončen ani později, podporuje domněnku, že Müntzer po svém návratu do středního Německa od svého plánu přesvědčit Čechy o svém učení upustil. Špatná kvalita českého překladu, při němž se nadto ukázaly znatelné slabiny v pohledu na přenos Müntzerových intencí, vede k závěru, že Müntzer ke konci svého pobytu v Praze neměl po svém boku už prakticky žádné učené české spolubojovníky, kteří by mu mohli při překladu pomoci.

Nakonec jeho mise zcela ztroskotala. O něco laskavěji to formuloval farář Franz Günther z Lochau: „Říká se, že v některých otázkách evangelia Češi už nejdou dál, ale zůstávají stát; což Tebe naopak hnalo dál [...]“.

Güntherův dopis datovaný 25. listopadu 1522 je první jistou zprávou o Müntzerově návratu do středního Německa. Günther píše, že slyšel, že se Müntzer mezitím zdržuje v Durynsku.⁶⁴ Müntzer tak pravděpodobně podle svého plánu odcestoval v zimě do Jeny, aby si u Michaela Claußpec-

61 Tak se domnívají např. Bräuer – Vogler, *Müntzer*, 154, pozn. 10.

62 Bräuer – Vogler, *Müntzer*, 154, pozn. 10.

63 ThMA 3, Nr. 62, (107).

64 ThMA 2, Nr. 46 (125–126).

ka vyzvedl své dopisy. Jeho dalším spolehlivě dosvědčeným místem pobytu je Wittenberg, kam dorazil nejdříve v lednu a nejspozději v březnu roku 1522.⁶⁵

Po krátkém zaměstnání jako kaplan v klášteře Glaucha u Halle získal Müntzer znovu dlouhodobější zaměstnání teprve z kraje roku 1523. V Allstedtu bylo potřeba nově obsadit místo faráře v kostele sv. Jana na Novém městě. Patrně na základě nějakého doporučení přivedla městská rada do tohoto saského sídelního města Thomase Müntzera. Během oněch 17 měsíců v Allstedtu vzniklo sedm z jeho devíti tištěných spisů a téměř třetina dochované korespondence. V této době se také patrně seznámil se svojí ženou Ottilií von Gersen, oženil se a stal se poprvé otcem. V Allstedtu kladl důraz na pastorační práci, a proto zavedl každodenní bohoslužbu v němčině. Zde sepsal svůj Německý církevní úřad (*Deutsches Kirchenamt*) a svoji Německou evangelickou mši (*Deutsche Evangelische Messe*).⁶⁶ V této souvislosti vzniklo i rýmované přebásnění latinského nešporového hymnu „Conditor alme siderum“, který lze pod názvem „*Gott, heilger Schöpfer aller Stern – Bože, svatý Stvořiteli všech hvězd*“ nalézt dodnes v německých evangelických, ale i katolických zpěvnících.⁶⁷

V Allstedtu Müntzer jednak přilákal početné posluchače i z okolních oblastí, jednak se tím však postaral zároveň o kritiku ze strany vlivných a mocných protivníků jako například hraběte Ernsta von Mansfeld-Vorderort. Sklonit se ovšem nehodlal ani před nimi, ani před svým vlastním zemským pánem. Naopak je vyzýval, aby se připravili na den, kdy Bůh předá vládu svému vyvolenému lidu a jim moc vezme.⁶⁸

65 Ulrich Bubenheimer, *Thomas Müntzer und Wittenberg*. (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 20), Mühlhausen 2014, 38.

66 *Deutsches Kirchenamt*: ThMA 1 Nr. 1 (1–187); *Ordnung und Berechnung des Deutschen Amtes zu Allstedt*: ThMA 1 Nr. 2 (188–197); *Deutsche Evangelische Messe*: ThMA 1 Nr. 3 (198–266). K Müntzerově teologii: Siegfried Bräuer – Helmar Junghans (Hrsg.), *Der Theologe Thomas Müntzer. Untersuchungen zu seiner Entwicklung und Lehre*, Berlin und Göttingen 1989. Hans-Jürgen Goertz, *Innere und äußere Ordnung in der Theologie Thomas Müntzers*, Leiden 1967.

67 V německém katolickém zpěvníku „*Gotteslob*“ jako č. 230 a v Evangelickém zpěvníku č. 3. Srv. k tomu Siegfried Bräuer, *Gott, heilger Schöpfer aller Stern*, in: Gerhard Hahn – Jürgen Henkys (Hrsg.), *Liederkunde zum Evangelischen Gesangbuch*, Nr. 5. Göttingen 2002, 5–8.

68 Siegfried Bräuer, *Thomas Müntzer von Stolberg. Neue Forschungen zur Biographie und zum familiären Umfeld*. (= Veröffentlichungen der Thomas-Müntzer-Gesellschaft 5), Mühlhausen 2003, 20–21.

Po jeho slavném knížecím kázání před hrabětem Johannem von Sachsen a jeho synem Johannem Friedrichem v allstedtském zámku 13. července 1524⁶⁹ už byl jeho rozchod se zemskými pány nevyhnutelný a jeho útěk v srpnu 1524 byl pouze logickým důsledkem a únikem před zajetím. Kontakt s Allstedskými, kteří s ním dokonce uzavřeli jakýsi tajný spolek, však nikdy nepřerušil, a když je Müntzer v dubnu 1525 zavolal do Mühlhausenu, vyslyšeli jeho žádost o podporu bez výjimky.

21. srpna 1524 se ve Výmaru chopil pera Martin Luther, aby napsal varování „ctihodnému a moudrému panu starostovi, radě a celé obci města Mühlhausen, mým milým pánům a dobrým přátelům“. Mají se mít na pozoru před kýmisi, „kdo se chystá vydat se k vám do vašeho města“, před „falešným duchem a prorokem, který přichází v rouše beránčím, ale uvnitř je dravý vlk“.

Onen muž není schopen ničeho jiného než „vyvolávat mordy, vzpuru a krveprolití“. V případě, napomínal Luther Mühlhausenské, že by nevzali jeho varování vážně a onoho proroka přece jen pustili do svých zdí a nakonec by „z toho vzešlo neštěstí“, pak „nenesu na vaši škodu žádnou vinu, protože jsem vás křesťansky a přátelsky varoval.“⁷⁰

Jeho dopis však dorazil do říšského města pozdě. Když došel, byl Thomas Müntzer po svém nočním útěku z Allstedtu již v Mühlhausenu, ubytován prozatím u přívrženců reformace.⁷¹

A přesto musel po povstání v září 1524, při němž byl založen vojensky zaměřený tajný spolek („*Věčný Boží svazek*“), brzy zase opustit i toto říšské město. Byl vykázán společně s kazatelem Heinrichem Pfeifferem, který tam působil již od roku 1523. Cesta obou kazatelů pak vedla nejprve do Norimberku, Pfeiffer se poté vrátil zpět do Mühlhausenu, zatímco Müntzer šel ještě na několik týdnů do oblasti Hegau a Klettgau. V únoru 1525

69 ThMA 1, Nr. 6 (300–321).

70 *D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe*, Bd. 15, Weimar 1899, 238–240. Znovu in: *Thomas-Müntzer-Ausgabe. Kritische Gesamtausgabe, Bd. 3: Quellen zu Thomas Müntzer*, Bearb. v. Wieland Held – Siegfried Hoyer, Leipzig 2004 (dále citováno jako ThMA 3), Nr. 111 (171–172).

71 Jeho cesta vedla pravděpodobně přes Nordhausen. Srv. Paul Lauerwald, *Thomas Müntzer und Nordhausen – Ergebnisse und Probleme der regionalgeschichtlichen Forschung*, in: *Mühlhäuser Beiträge* 13 (1990), 41–43. Ke starší literatuře o Müntzerově pobytu v Nordhausenu srv. Paul Lauerwald, *Thomas Müntzers Beziehungen zu Nordhausen im Spiegel der bürgerlichen Regionalgeschichtsschreibung in Nordhausen*, in: *Beiträge zur Heimatkunde aus Stadt und Kreis Nordhausen* 15 (1990), 96–99.

dorazil do Mühlhausenu znovu i on a brzy se stal vedle Pfeiffera nejdůležitějším kazatelem ve městě.

Od půlky dubna se u Mühlhausenu shromažďovali první povstalci. Po tažení do sousedního Eichsfeldu, při němž byla na konci dubna a na počátku května zničena celá řada hradů a klášterů, vytáhl Müntzer 10. května 1525 s 300 muži a osmi houfnicemi do Frankenhausenu, aby se připojil k povstalcům, kteří se zde formovali.

Když okolo poledne 15. května začal útok spojených knížecích oddílů Saska a Hessenska proti povstalcům, kteří se opevnili na Hausbergu nad Frankenhausenem ve vozové hradbě, téměř nenarazili na odpor. Tisíce byly pobity v boji, ale především na útěku. Thomas Müntzer unikl do Frankenhausenu. Avšak i on byl odhalen a zajat. Po prvním výslechu byl předán ještě v den bitvy hraběti Ernstu von Mansfeld, jeho starému odpůrci z allstedtských dob. Hrabě ho nechal dopravit na svoji vodní tvrz do Heldrungen, kde 16. května následovaly další výslechy, spojené někdy i s mučením.⁷²

23. května požádal vévoda Jiří Saský Ernsta von Mansfeld o Müntzerův převoz do knížecího polního tábora před Mühlhausenem. 27. května byli Müntzer a Heinrich Pfeiffer popraveni mečem a jejich hlavy byly pro výstrahu nabodnuty na dva kůly u cesty před městem. Toto místo prý v následujících letech opakovaně vyhledávali Müntzerovi přívrženci z Mühlhausenu, tak si na to alespoň stěžoval Martin Luther roku 1531 v jedné ze svých řečí u stolu a požadoval zásah úřadů.⁷³

Zda něco takového skutečně následovalo, s jistotou nevíme. Jisté je v každém případě, že přesné místo onoho kůlu s hlavou kazatelovou postupně upadalo v zapomnění. A když chtěl mühlhausenský Městský zkrášlovací spolek roku 1901 postavit účastníkům selské války pomník na úpatí Rieseningského kopce, kde podle tradice bylo to místo, dlouho se o správném umístění diskutovalo.

72 Günter Vogler, Thomas Müntzer und die Aufstandsbewegung in Thüringen, in: Günter Vogler (Hrsg.), *Bauernkrieg zwischen Harz und Thüringer Wald*. (= Historische Mitteilungen der Ranke Gesellschaft 69), Stuttgart 2008, 225–242.

73 *Thomas-Müntzer-Ausgabe. Kritische Gesamtausgabe*, Hrsg. v. Helmar Junghans, Bd. 3: Quellen zu Thomas Müntzer. Bearb. von Wieland Held – Siegfried Hoyer, Leipzig 2004, Nr. 173, 264.

Závěrem

Kdo byl tento muž, jehož zasáhl katův meč, protože se nechtěl vzdát práva na odpor a požadavku na obrácení, které provázely jeho život jako kategorické principy a kterým na konci svého života dostal se vši důsledností? Byl Müntzer významný reformátor, nebo snad arcidábel, anebo nakonec snad přece jen jakýsi protokomunista, za něhož ho považovali pozdější ideologové?

Thomas Müntzer nebyl původcem selské války, nebyl ani její spiritus rector a už vůbec ne její válečný vůdce. Připojil se k povstání, protože v povstalcích viděl Bohem vyvolené nástroje pro eschatologicky definitivní rozdělení lidstva na vyvolené a bezbožné. Snaha o naplnění tohoto úkolu, který mu údajně svěřil Bůh sám a který Müntzer poprvé jasně formuloval ve svém Pražském dopisu z roku 1521, vedla k tomu, že se stal jednou z nejvýznamnějších teologických sil – ovšem až na konci povstání a především v durynsko-saské oblasti. Hájil tuto „náležitou vzpouru“ proti „falešným pánům“ a sám zasáhl do dění. Nehledal přitom osobní prospěch, jak ho vícekrát pomlouval Luther a Wittenberští ve svých spisech.

Netoužil nijak zvlášť ani po lásce svých stoupců. Spíše šel výlučně za svojí vizí budoucí reformace všech lidí, i kdyby měla taková reformace být prosazena pouze proti vůli momentálních vládců. To, že tato cesta k novému společenství přinese pro něj a jeho stoupence těžkosti a bude vyžadovat oběti, bez váhání akceptoval; a to se všemi důsledky, i pro sebe osobně. Že přitom narazí na odpor, si musel uvědomit velmi brzy, v neposlední řadě v Praze, kde už roku 1521 skončil neúspěchem.

Ačkoli na východě roku 1990, ještě před koncem NDR, byla z oběhu stažena východoněmecká pětimarková bankovka a spolu s tímto mezitím bezcenným kouskem papíru z finanční burzy stále více vybledala i vzpomínka na onoho muže, jehož domnělá podobizna kdysi právě tuto bankovku zdobila, zaslouží si Thomas Müntzer, abychom v něm viděli více než jen údajného předchůdce komunismu, který byl až do podzimu 1989 znám každému školákovi jako důležitá opora politicko-filosofického budování identity Východního Německa.

Tento muž z malé obce Stolberg v Harzu si zaslouží být konečně vnímán jako ten, kým skutečně byl: jako významný teolog rané reformace, který hledal alternativní cestu k Lutherově „reformaci shora“ a se svými idejemi a plány musel přirozeně ztroskotat na odporu vrchnosti.

Že takový poznatek nezproštuje člověka závazku se v odůvodněných případech přesto zachovat vůči vrchnosti s jistým odporem, dokládá odvaha ředitele onoho drážďanského archivu, z jehož fondu měl být v roce 1949 darován Stalinovi mimo jiné i český překlad Pražského dopisu. Ačkoli dobře věděl, že jeho námitky nemohou uspět, napsal tento ředitel příslušnému ministrovi naprosto jasně, že se všichni odpovědní budou muset zodpovídat za své konání „jak před kritikou vědeckého světa u nás i daleko za našimi hranicemi“, tak také před „našimi potomky“. Nadto „odcizení archiválií z kontextu, v němž vznikly,“ odporuje „mezinárodně uznávaným zásadám“⁷⁴. Jeho důrazné varování sluchu nedošlo.

Pro jistotu se proto zasadil o to, aby byly od všech písemností pořízeny fotografické kopie. Na základě toho vzniklo fototypické vydání dokumentů, jejichž originály se dodnes nacházejí v Moskvě, které vyšlo roku 1953 v minimálním nákladu a dnes je k dispozici již jen v několika málo knihovnách.⁷⁵

Částečný český překlad Pražského dopisu se vrátil zpět do Německa už jen jedinkrát na několik málo měsíců. Od 8. prosince 1989 do 23. února 1990 byl jedním z exponátů velké berlínské výstavy o Thomasi Müntzerovi.⁷⁶

Z němčiny přeložil **Petr Gallus**

Dr. Thomas T. Müller
Mühlhäuser Museen
Kristanplatz 7
99974 Mühlhausen
Německo
mueller@mhl-museen.de

74 Manfred Kobuch, Der beschwerliche Weg von Thomas Müntzers Briefwechsel von Dresden nach Moskau, in: Friedrich Beck – Eckart Henning u.a. (Hrsg.), *Archive und Gedächtnis. Festschrift für Botho Brachmann* (= Potsdamer Studien 18), Potsdam 2005, 619.

75 Thomas Müntzer: Briefwechsel. Lichtdrucke Nr. 1–73 nach Originalen aus dem Sächsischen Landeshauptarchiv Dresden, Bearb. von Helmut Müller, Berlin 1953. Částečný český překlad Pražského dopisu je na snímku č. 52.

76 *Ich, Thomas Müntzer, ein knecht gottes. Katalog zur historisch-biographischen Ausstellung des Museums für Deutsche Geschichte Berlin vom 8. Dezember 1989 bis 28. Februar 1990*, Berlin 1989, 55.